

ISSN 0353-295X (Tisak) 1849-0344 (Online)

Radovi - Zavod za hrvatsku povijest

Vol. 50, br. 2, Zagreb 2018

UDK 94(497.1)“1918/1941“

796.5(497.1)“1918/1941“(091)

379.83-053.2(497.1)“1918/1941“(091)

Izvorni znanstveni rad

Primljeno: 24. 11. 2017.

Prihvaćeno: 4. 7. 2018.

DOI: 10.17234/RadoviZHP.50.14

O skautima u Kraljevini Srba, Hrvata i Slovenaca i Kraljevini Jugoslaviji između dvaju svjetskih ratova

Polazeći od rezultata postojeće historiografske literature o temi skauta, u prilogu su raščlanjene vijesti iz onovremenoga tiska i arhivski izvori iz Arhiva Jugoslavije (Beograd) o razvoju skautskoga pokreta na području Hrvatske i Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca, odnosno Kraljevine Jugoslavije između dvaju svjetskih ratova, čime se upotpunjuju spoznaje o tome pokretu, koji je prethodio današnjim izviđačima.

Uvod

Skautski se pokret na području Hrvatske, kao i na čitavome prostoru Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca (SHS), razvijao i prije Prvoga svjetskoga rata, ali između dvaju svjetskih ratova dobiva novi zamah, i to kako na globalnoj razini tako i na području buduće jugoslavenske države.¹ Nakon što je 1918. raspuštena skautska organizacija, koja je bila osnovana uoči rata 1914., zatečena u Hrvatskoj, najprije je u Beogradu 1921. osnovan Savez izvidnika i planinkâ, a 1924. osnovan je i Hrvatski skautski savez u Zagrebu, koji je prestao djelovati 1941. godine.² Dana 16. rujna u Starogradskoj vijećnici „uz veliko oduševljenje prihvaćen je osnutak saveza, izabran glavni stan i primljen ustav. Istoga dana, tj. 16. rujna 1924. bude osnovan prvi stijeg i to u Zagrebu, a zatim slijedi osnivanje ostalih stijegova u pokrajini, među prvima u Sisku i Novoj Gradiški. (...) No već u prosincu g. 1924. t. j. tri mjeseca nakon osnutka, bude cijeli savez oblasno raspušten (...) i tek 8.

¹ Začetnik skautizma u Hrvatskoj bio je Mate Mudrinić (Nova Gradiška, 8. lipnja 1855. – Zagreb, 2. kolovoza 1932.), koji je karijeru započeo predajući prirodopis i tjelovježbu u vinkovačkoj gimnaziji 1881. Iako je tek 1908. Robert Baden-Powell osnovao skautsku organizaciju, koja se iz Engleske naglo proširila diljem svijeta, Mudrinić je na sličnim načelima provodio nastavu u prirodi od 80-ih godina 19. stoljeća te je 1914. u Zagrebu objavio *Rukovođ za hrvatske đačke izletne družbe (Scout-družbe)*. Vrijednosti koje je promicao uglavnom koincidiraju sa skautskim vrijednostima: ljubav prema istini, zajednički skladni rad, samostalnost i plemenito natjecanje u radu, spremnost na vršenje dobrih djela i pomaganje bližnjemu, ali i disciplina. Vidi MAŠTROVIĆ 1976: 2277-2294; UJAKOVIĆ 2003.

² UJAKOVIĆ 2003: 8-9; MAŠTROVIĆ 1976: 2294.

prosina 1925. održan je u Zagrebu sabor, na kojem je izabrao glavni stan (...).³ Pristupilo se organiziranju Hrvatskoga skautskoga saveza, unatoč činjenici da se pokret pokrenut iz Beograda proširio na hrvatska područja, ali kako se navodi, „taj skautizam je hrvatskom narodu bio stran i nepristupačan, jer se nije nacionalizirao kao u drugim zemljama.“⁴ Tek taj drugi saziv mogao je započeti s ispunjavanjem svojih zadaća, osnivanjem stjegova itd., ali kako piše jedan suvremenik, „hrvatski skauti se tih zapreka ne boje (...). Hrvatski skauti moraju svom narodu stvoriti novo pokoljenje, novu generaciju, koja se ne će samo zanositi pričama iz prošlosti, nego koja će svojim radom biti kadra izvršiti to, da hrvatski narod u svom drugom tisućljeću živi onako, kako mu to po njegovoj povijesti, kulturi i civilizaciji dolikuje!“⁵ Tijekom druge polovine 30-ih godina u Zagrebu je pokrenuta i „Nova skautska biblioteka“, unutar koje su objavljene četiri knjige.⁶

Dakle, nakon Prvoga svjetskoga rata skautski pokret uzima maha u svijetu. Naime, u vrijeme Burskoga rata njegov je pokretač, general-bojnik Robert Baden-Powell, zbog nedostatka vojnika upotrijebio dječake za pomoćne službe (zdravstvenu, opskrbnu, poštansku itd.) i to ga je iskustvo potaknulo na osmišljavanje skautskoga pokreta; 1907. organizirao je prvi pokusni kamp, 1908. objavio je knjigu *Skautizam za dječake*, 1909. održan je u Londonu prvi veliki skup na kojemu je sudjelovalo 11 000 skauta (prvi su se put tom dječaćkome pokretu pridružile i djevojčice), 1910. Baden-Powell povukao se iz aktivne vojne službe kako bi se posvetio skautskome pokretu, 1920. u Londonu je održano međunarodno skautsko zborovanje – *jamboree*, na kojemu je njegov začetnik izabran za počasnoga predsjednika.⁷ Prema starosti članstva, skauti se dijele na: „vučiče“ (*Wolf Cubs*) od 4 do 10 godina, „izvidnike“ (*Boy Scout*) od 11 do 17 godina te „brđane“ (*Rover Scout*), starije od 18 godina. Djevojačke su kategorije sljedeće: „pčelice“ (*Brownie Guide*), „planinke“ (*Girl Guide/Girl Scout*) do 15 godina i „stnarice“ (*Ranger Guide*) nakon 16 godina. Temeljna je organizacijska jedinica „vod“ (u kategoriji „vučića“ – „čopor“, ili kod djevojčica „roj“), a više „vodova“ činilo je „četu“ („kolo“ kod djevojčica), odnosno „klub“ (u slučaju „brđana“ i „stnarica“), „čete“ iz jednog naselja činile su „stijeg“ (u velikim naseljima bilo ih je i po nekoliko), a „stjegovi“ s područja jedne banovine činili su „župu“.⁸ Godine 1910. skautski je pokret brojio 123 980 članova.⁹ Primjerice, godine

³ Hrvatski skautizam. *Hrvatski skaut: glasilo Hrvatskog skautskog saveza*. Zagreb, svibanj 1928., god. I, br. 1, 9-10.

⁴ Isto, 9.

⁵ Isto, 10.

⁶ STIPETIĆ 1936; DUJMOVIĆ 1936; MACURA 1937; SUČEVIĆ 1937.

⁷ STIPETIĆ 1936: 10-11; UJAKOVIĆ 2003: 4.

⁸ UJAKOVIĆ 2003: 9-10.

⁹ STIPETIĆ 1936: 18.

1924. u svijetu je bilo 183 933 vođa, 15 368 brđana, 1 021 310 skauta, odnosno izvidnika te 123 749 vučića, što je ukupno iznosilo 1 344 360 uključenih osoba, dok je za 1926. zabilježeno 232 022 vođa, 33 080 brđana, 1 235 724 skauta, 155 814 vučića te (novouvedena kategorija) 7067 vodenih skauta (pomoraca), što je ukupno obuhvaćalo 1 662 707 mladih osoba ili povećanje od otprilike 20%.¹⁰ Do siječnja 1936. ukupan broj skauta popeo se na 2 472 314, a od toga samo u SAD-u bilo ih je više od 900 000 te u Velikoj Britaniji više od 500 000, a u Kraljevini Jugoslaviji nešto više od 10 000.¹¹

Skautski pokret između dvaju svjetskih ratova u hrvatskoj je historiografiji zastupljen skromnim brojem priloga, koji vrlo sažeto i parcijalno obrađuju ovaj način organiziranja djece i mladeži.¹² Nedostaju radovi o ustroju i razvoju skautske organizacije na području Hrvatske, sustavan pregled i vrednovanje doprinosa istaknutijih skautskih vođa, raščlamba primjene i prilagodbe skautskih načela hrvatskome društvenom i kulturološkom kontekstu, o sastavu i ideologiji članstva itd. Dakako, opseg i sadržaj takvih raščlambâ ovisit će o arhivskim i drugim izvorima, odnosno o kvaliteti, količini i dostupnosti podataka. U ovome prilogu na temelju pronađenih arhivskih vrela i podataka iz novinskih članaka podastiremo skautsku problematiku znanstvenoj javnosti na uvid i daljnje istraživanje.

Osnivanje skautskih udruženja diljem Kraljevine SHS

Dana 31. prosinca 1924. godine održana je II. redovita skupština Župe za Dalmaciju na kojoj je donesen pravilnik i izabrana uprava: starješina – M. Margetić, prof., pomoćnik – M. Dubić, prof., tajnik – M. Antićeva, pravnik, domaćin – L. Gočina, učenik II. razreda Realke, blagajnik – G. Martinac, učenik II. razreda Srednje tehničke škole, a Glavni je stan potvrdio upravu Župe za Dalmaciju.¹³ Župa za Bosnu i Hercegovinu 22. prosinca 1924. također je održala II. redovitu skupštinu i donijela pravila te izabrala novu upravu, što je Glavni stan potvrdio.¹⁴

¹⁰ Statistika skauta u svetu. *Glasnik izvidnika i planinki: list Saveza izvidnika i planinki izdaje Glavni stan*. Beograd, septembar 1926., god. VIII, br. 54, 16.

¹¹ STIPETIĆ 1936: 50.

¹² Prilog Vjekoslava Maštrovića, premda je usredotočen na život i djelovanje Mate Mudrinića, dobro kontekstualizira početnu fazu razvoja skautskoga pokreta. Katalog izložbe Branke Ujaković također je informativan za razvoj skautskoga pokreta, odnosno izviđačkoga pokreta nakon Drugoga svjetskoga rata, iako je izložba nastala na materijalu u vlasništvu Nikice Slavića, skautskoga vođe iz Knina. Valja spomenuti i vrlo kratke natuknice. Usporedi MAŠTROVIĆ 1976; UJAKOVIĆ 2003; *Enciklopedija, opća i nacionalna u 20 knjiga*, v. „Baden-Powell, Robert“, „izviđači“ i „skautizam“.

¹³ Župa za Dalmaciju. *Glasnik izvidnika i planinki: list Saveza izvidnika i planinki izdaje Glavni stan*. Beograd, 1. februar 1925., god. VI, br. 42, 24.

¹⁴ Župa za Bosnu i Hercegovinu. *Glasnik izvidnika i planinki: list Saveza izvidnika i planinki izdaje Glavni stan*. Beograd, 1. februar 1925., god. VI, br. 42, 24.

Sukladno s odlukom Glavnoga stana od 7. siječnja 1925. godine, u ožujku iste godine oformljen je Župni stan za Vojvodinu te izabrana uprava, a obuhvaćao je ukupno 11 stjegova.¹⁵ Isto tako, prema odluci Glavnoga stana od 6. siječnja iste godine, dana 16. ožujka 1925. oformljen je Župni stan Župe za Srbiju i izabrana uprava. Toj je župi pripadalo svega sedam stjegova: Beogradski, Valjevski, Knjaževački, Negotinski, Niški, Obrenovački i Šabački, na temelju čega možemo zaključiti da je na području Srbije skautstvo bilo slabije razvijeno nego u zapadnijim krajevima države.¹⁶

Godine 1928. u *Glasniku izvidnika i planinki* objavljen je članak o skautskoj organizaciji tijekom deset poratnih godina, a pozivajući se na predratnu tradiciju, u navedenom članku ne spominje se pokret na području Austro-Ugarske, nego kao preteču navodi se „Savez trezvene mladeži“ s područja Kraljevine Srbije, koji je 1911. i 1912. objavljivao *Saveznik*. Kada je 1912. to društvo prihvatilo skautizam, list je preimenovan u *Saveznik – Četnik*, koji je izlazio do rata. Pred sâm je rat 6. srpnja 1914. objavljen list *Mali četnik*, koji je donosio i „pravila četničke (skautske) obuke“.¹⁷ Isto načelo zanemarivanja predratne skautske tradicije na hrvatskim prostorima te pozivanja na predratnu skautsku tradiciju iz Kraljevine Srbije primijenio je u svojoj knjizi i Gjuro Stipetić, kao „starješina župe izvidnika i planinki za Hrvatsku i Slavoniju“.¹⁸

Godine 1920. pokrenut je list *Sokolić*, koji je trebao promicati skautske metode rada, a već je prvi broj tiskan u nakladi od 20 000 primjeraka te je do lipnja 1921. objavljeno 13 brojeva. Tada je osnovan Savez izvidnika i planinki te se od studenoga 1921. do lipnja 1924. objavljivao *Izvidnik* (ukupno 38 brojeva), koji kasnije izlazi kao *Glasnik izvidnika i planinki*.¹⁹

Od ponovnog pokretanja skautske organizacije nakon Prvoga svjetskoga rata pa do 1928. godine, prema izvještaju Božidara Zečevića, starješine Glavnoga stana, navodi se da aktivno djeluju župe u Somboru, Zagrebu, Ljubljani i Sarajevu, kao i one u Splitu i Beogradu, dok je ona u Skopju neaktivna. U državi je bilo ukupno 104 stijega, od kojih je 51 uredno slao tromjesečna izvješća, a ti su stjegovi obuhvaćali 4160 članova (2105 izvidnika i 1222 planinke te 245 vučića, 301 brđanina, 150 pčelica i 46 stanarica).²⁰ Dakle, na temelju navedenoga stječe

¹⁵ Župa za Vojvodinu. *Glasnik izvidnika i planinki: list Saveza izvidnika i planinki izdaje Glavni stan*. Beograd, marta 1925., god. VI, br. 43, 23.

¹⁶ Župa za Srbiju. *Glasnik izvidnika i planinki: list Saveza izvidnika i planinki izdaje Glavni stan*. Beograd, mart 1925., god. VI, br. 43, 23.

¹⁷ Deseta godina (posle rata). *Glasnik izvidnika i planinki: organ Saveza izvidnika i planinki*. Beograd, septembar 1928., god. X, br. 67, 1.

¹⁸ STIPETIĆ 1936: 6, 51.

¹⁹ Deseta godina (posle rata). *Glasnik izvidnika i planinki: organ Saveza izvidnika i planinki*. Beograd, septembar 1928., god. X, br. 67, 1.

²⁰ Izveštaj. *Glasnik izvidnika i planinki: organ Saveza izvidnika i planinki*. Beograd, 15. novembra 1928., god. X, br. 68, 4-5.

se dojam da je brojnost i aktivnost skautskih udruženja bila najintenzivnija na sjeverozapadu zemlje, u slovenskim i hrvatskim krajevima, da bi se smanjivala prema jugoistoku i svela na potpunu neaktivnost Župe Skopje.

Skautska organizacija nakon atentata u Skupštini 1928. godine

Neposredno nakon atentata u Skupštini 1928., u glasilu Hrvatskoga skautskoga saveza uočljiva je trijeznost, ali svijest o potrebi za jasnom nacionalnom orijentacijom te skautske organizacije i navodi se da nitko „ne šalje svoju djecu k nama zato da postanu Englezi – Indijanci – internacionalci – Jugoslaveni, nego da postanu Hrvati, u punom smislu te riječi!“²¹ U tome specifičnom trenutku, pod dubokim dojmom posljedica atentata na hrvatske predstavnike u beogradskoj Skupštini, ali i nešto prije ukidanja ustavnih sloboda „šestosiječanjskom diktaturom“, u Hrvatskome skautskome savezu drže da: „Današnji ustroj, obuka i odora hrvatskih skauta ne odgovara potrebama, osobinama i običajima hrvatskog naroda i prema tome nema naš skautizam hrvatsko narodno obilježje. Zbog toga se mora u najkraćem vremenu pristupiti reorganizaciji saveza u smislu nacionaliziranja da naš pokret može doista izvršiti svoje djelo i zadaću, izloženu u zakonima i zavjetu.“²² Iz jednoga dopisa, koji je Ministarstvo fizičkoga vaspitanja naroda uputilo Savezu skauta Kraljevine Jugoslavije 20. svibnja 1936., br. 2279, proizlazi da je Hrvatski skautski savez i dalje smetao režimu jer se tražilo mišljenje i obrazloženje: „da li ima potrebe, da postoji samostalan Hrvatski skautski savez i da li je taj Savez potčinjen Jugoslavenskom skautskom savezu.“²³

Naime, početkom 30-ih godina, nakon uvođenja „šestosiječanjske diktature“ u Kraljevini Jugoslaviji, trebalo je registrirati nova pravila izvidničkih udruga u skladu s novim Zakonom, pa se tako u arhivski fond 71 – Ministarstva fizičkoga vaspitanja Kraljevine Jugoslavije (1932. – 1941.) u Beogradu, koji se danas čuva u Arhivu Jugoslavije, slilo i obilje gradiva o skautima i njihovim udrugama iz svih krajeva države, uključujući i društva s područja Hrvatske.

Ranih 30-ih godina u Zagrebu skautski je pokret bio vrlo popularan i organizacija je obuhvaćala tri stijega. Stijeg Zagreb I. imao je svoju prvu smotru 25. rujna 1932. „na Kamenolomu“. Iste je godine IV. četa „Vladimira Gortana“ (očito s dijelom članstva iz reda istarskih emigranata) proslavila godišnjicu od svojega osnutka čajankom i zabavom, a 20. studenoga sudjelovala je i na proslavi

²¹ Narodno (nacionalno) obilježje našega saveza. *Hrvatski skaut: glasilo Hrvatskog skautskog saveza*. Zagreb, kolovoz – rujan 1928., god. I, br. 4-5, 53-56.

²² Isto, 56.

²³ Nedostaju drugi dokumenti koji bi trebali činiti taj spis. Taj smo dopis pronašli uz „Pravilnik“ Stijega skauta u Domžalama, odobren 18. veljače 1935. Srbija (dalje: SR) – Arhiv Jugoslavije, Beograd (dalje: AJ), fond 71: Ministarstvo fizičkoga vaspitanja Kraljevine Jugoslavije (1932. – 1941.) (dalje: 71), kutija 42 (dalje: 42), Dopis br. 2279, od 20. svibnja 1936.

„Istarskog“ dana.²⁴ Stijeg je organizirao u listopadu izlet na Savu i međučetna natjecanja, na lakoatletskim natjecanjima održanima 15. listopada treće je mjesto zauzela X. četa, iz čega zaključujemo da je Stijeg Zagreb I. bio dobro popunjen i da se sastojao od barem 10 četa. Stijeg je 1. prosinca organizirao posjet izložbi ručnih radova te je tom prigodom upriličeno i polaganje zavjeta za nove članove, stoga je 18. prosinca organizirana i zabava Stijega.²⁵ Stijeg Zagreb II. reorganiziran je tako da su u njegovu sastavu ostale dvije čete s 40 građana, dok je klub brđana pripojen neposredno Župi, a Stijeg Zagreb III. obuhvaćao je ukupno dva kola planinkâ s 50 članica te je osnovao i poseban vod stanarica.²⁶

Kninski je stijeg osnovan 1923. godine, ali došlo je do „razdora“ te je Stijeg ponovno organiziran godine 1928./1929. Međutim, ukinuće gimnazije ponovno je poremetilo njegov rad. Godine 1930. imao je 60 podupirućih članova i 30 izvidnika te je 9. siječnja 1932. organizirao prvu zabavu i još nekoliko izleta tijekom godine, tako da je počeo privlačiti veći broj zainteresiranih.²⁷

U gimnazijskom Stijegu u Brodu bilo je oko 70 vučića, planinkâ, izvidnika i brđana, a 1932. nije održan veliki logor zbog nedostatka sredstava. Međutim, taj je stijeg održao više trodnevni ili četverodnevni izleta pješice, čamcima i vlakom.²⁸

Iste je godine Sarajevski stijeg brojio 237 članova organiziranih u osam jedinica.²⁹ U Dravskoj je župi također zabilježena znatna aktivnost planinkâ Ljubljanskoga I. kola, spajanje stjegova Celje I. i II., Stijeg Ptuj proslavio je svoju drugu obljetnicu djelovanja, Stijeg Kamnik se reorganizirao, u Stijegu Maribor II. ponovno se oformio roj pčelica te je oformljena i četvrta četa skauta, kao i roverski/brđanski klub, kojemu je Glavna uprava Saveza povjerila organizaciju skijaškoga prvenstva Saveza skauta za Kraljevinu Jugoslaviju

²⁴ Vladimir Gortan rođen je u Bermu 7. lipnja 1904. i strijeljan u Puli 17. listopada 1929. na temelju presude Specijalnoga suda za zaštitu države jer je grupa koju je predvodio, ometajući odaziv seljaka s Pazinštine na parlamentarne izbore, ranila dvojicu seljaka, od kojih je jedan preminuo. Među istarskim Hrvatima postao je simbol otpora talijanskom fašističkom režimu. Vidi Steg Zagreb. *Skautski glasnik: organ Saveza skauta Kr. Jugoslavije*. Beograd, decembar 1932., god. XIII, br. 100, 172; JANJATOVIĆ 1972: 15-25.

²⁵ Steg Zagreb. *Skautski glasnik: organ Saveza skauta Kr. Jugoslavije*. Beograd, decembar 1932., god. XIII, br. 100, 172.

²⁶ Isto.

²⁷ Steg Knin. *Skautski glasnik: organ Saveza skauta Kr. Jugoslavije*. Beograd, decembar 1932., god. XIII, br. 100, 172.

²⁸ Steg Brod. *Skautski glasnik: organ Saveza skauta Kr. Jugoslavije*. Beograd, decembar 1932., god. XIII, br. 100, 173.

²⁹ Skupština Stega Sarajevo. *Skautski glasnik: organ Saveza skauta Kr. Jugoslavije*. Beograd, decembar 1932., god. XIII, br. 100, 173.

³⁰ Vesti iz Dravske župe. *Skautski glasnik: organ Saveza skauta Kr. Jugoslavije*. Beograd, decembar 1932., god. XIII, br. 100, 173.

na Pohorju.³⁰ Nadalje, 19. studenoga 1932. u Ljubljani je organizirana prva skautska brucoška večer na koju se odazvalo oko 40 akademaca, a, što je još zanimljivije, odazvale su se i ljubljanske planinke, kojih je u to vrijeme više od 20 pohađalo Sveučilište.³¹

Nova registracija skautskih stjegova

Od konca 1933. godine započela je nova registracija stjegova, koja je potrajala skoro godinu dana; nakon okončanja proizlazilo je da je na području Jugoslavije bilo ukupno 88 stjegova, odnosno 86 za stalne i 2 za privremene jedinice, a koje su raspoređene u 10 župa: 9 za stalne i jedna za privremene jedinice (dakle, u odnosu na stanje zabilježeno 1928. nije postignut veći pomak jer su u odnosu na 88 stjegova iz 1933. pet godina ranije zabilježena 104, ali od toga je samo 51 bio aktivan i uredno slao tromjesečne izvještaje):

I. Dravska župa sa sjedištem u Ljubljani, sastavljena od 13 stjegova: Celje, Domžale, Kamnik, Kočevje, Kranj, Kranj II. (sastavljen od planinkâ), Ljubljana, Ljubljana II. (sastavljen od planinkâ), Maribor, Maribor II. (sastavljen od planinkâ), Ptuj, Tržič i Zidani Most

II. Savska župa sa sjedištem u Zagrebu, sastavljena od 15 stjegova: Bjelovar, Čakovec, Daruvar, Karlovac I., Karlovac II., Nova Gradiška, Petrinja, Slavonski Brod, Sušak, Varaždin, Vinkovci, Virovitica, Zagreb I., Zagreb II. i Zagreb III. (sastavljen od planinkâ)

III. Vrbaska župa sa sjedištem u Banjoj Luci, sastavljena od 5 stjegova: Banja Luka I., Banja Luka II., Bihać, Bosanska Gradiška i Prijedor

IV. Primorska župa sa sjedištem u Splitu, sastavljena od 5 stjegova: Knin, Ljubuški, Mostar, Split i Šibenik

V. Drinska skautska župa sa sjedištem u Sarajevu, sastavljena od 7 stjegova: Bjeljina, Čačak, Sarajevo, Tuzla, Užice, Valjevo i Zenica

VI. Zetska župa sa sjedištem u Nikšiću, sastavljena od 2 stijega: Nikšić i Podgorica

VII. Dunavska župa sa sjedištem u Somboru, sastavljena od 16 stjegova: Apatin, Bačka Topola, Bajmok, Beočin, Kula, Odžaci, Novi Sad, Srbobran, Stapar, Stari Bečaj, Stara Kanjiža, Stari Futog, Sombor, Subotica, Velika Kikinda i Velika Kikinda II.

VIII. Moravska župa sa sjedištem u Nišu, sastavljena od 10 stjegova: Aleksinac, Čuprija, Knjaževac, Kruševac, Negotin, Niš, Paraćin, Pirot, Prokuplje i Zaječar

IX. Vardarska župa sa sjedištem u Skopju, sastavljena od 8 stjegova: Bitolj, Dolno Vodno, Kumanovo, Leskovac, Skopje, Strumica, Štip i Vranje

---

³¹ Isto.

X. Beogradska župa sa sjedištem u Beogradu, sastavljena od 7 stjegova: Beograd, Grocka, Kragujevac, Pančevo, Veliki Bečkerek, Vršac i Zemun.³²

Pored toga, bilo je registrirano i 5 klubova brđana i stanarica. Prema istome izvoru, klubovi brđana i stanarica bili su raspoređeni: pri Glavnoj upravi u Beogradu, Savskoj župi u Zagrebu, Dunavskoj župi u Somboru i Vardarskoj župi u Skopju, dok je pri Beogradskoj župi bio registriran samo klub brđana.³³

Dakle, na temelju navedenoga možemo zaključiti sljedeće: unatoč činjenici da se skautska organizacija nije pozivala na predratnu tradiciju takvih predratnih organizacija na području Austro-Ugarske, nakon Prvoga svjetskoga rata organizacije s tih područja prednjačile su i po ažurnosti registriranja i po broju, pa i po samoorganizaciji žena unutar toga pokreta. Iako se tijekom desetak godina djelovanja skautska organizacija prilično razvila i uvišestručila broj svojih organizacija (župa i stjegova), jasno se vidi da prevladavaju one na sjeverozapadnome dijelu države. Stjegovi iz Dravske (13) (današnja Republika Slovenija), Savske (15) i Primorske župe (3) – što kazuje da ih je ukupno bilo 18 na dijelu današnjega hrvatskoga državnoga teritorija u sastavu Kraljevine Jugoslavije – zatim ukupno 19 skautskih stjegova s predratnih južnougarskih područja, koja danas čine Vojvodinu (16 iz Dunavske i 3 iz Beogradske župe), te, konačno, 11 s teritorija Bosne i Hercegovine (svih 5 stjegova iz Vrbaske župe, 4 iz Drinske i 2 iz Primorske) imali su sveukupno 61 stijeg od njih 88 u državnome skautskom savezu. Pritom valja imati na umu još jednu specifičnost tih stjegova – postojanje onih ženskih (3 u Dravskoj i 1 u Savskoj župi). Takvu teritorijalnu zastupljenost skautskih stjegova valja pripisati većem broju gradova te razvijenijoj školskoj infrastrukturi, pa i interesu za takvu organizaciju i vrstu aktivnosti u građanske mladeži. Na temelju podatka o postojanju izvjesnog broja posve „ženskih“ stjegova možemo zaključiti da je emancipacija žene u tim krajevima – barem u većim gradovima (Kranju, Ljubljani, Mariboru i Zagrebu), usporedno s njihovim sudjelovanjem na tržištu rada i ekonomskoj emancipaciji – bila na višoj razini i ukorak sa stremljenjima žena u zapadnim zemljama.

Nadalje, na području današnje uže Srbije djelovalo je ukupno 19 skautskih stjegova, tj. svih 10 stjegova iz Moravske župe, 4 (od ukupno 7) iz Beogradske, 3 iz Drinske i 2 iz Vardarske. U dijelu potonje, danas u sastavu Makedonije, djelovalo je ukupno 6 skautskih stjegova. U Zetskoj župi, odnosno u Crnoj Gori postojala su 2 skautska stijega, a na području Kosova nije zabilježeno postojanje niti jednoga

³² Izveštaj Glavne uprave Saveza skauta Kraljevine Jugoslavije o radu u poslovnoj 1933./34. godini. *Skautski glasnik: propagandno-stručno-literarni časopis za fizičku kulturu i omladinsko vaspitanje u skautskom duhu*. Beograd 1934., god. XV, br. 109, 63-64.

³³ Isto, 64.

³⁴ IVANIĆ 1933: 65-67.

skautskoga stijega. Treba dodati da je većina tih skautskih stjegova bila mješovita, ali na čitavom tome području – uključujući i Beograd – nije postojala niti jedna skupina djevojaka emancipirana sviješću i u ekonomskom smislu do te mjere da bi samostalno osnovala skautski stijeg.

Skautska udruženja pod paskom režima u vrijeme diktature

Nagomilane nacionalne tenzije i socijalne nepravde u Kraljevini Jugoslaviji očito su se odražavale i na članstvo skautske organizacije pa se i u članku objavljenom u skautskome listu – a posvećenom problemima unutar društva – ističe da „Skautizam ne može služiti praktično nikakvom ni političkom ni socijalnom pokretu, ali on mora u brđanskim klubovima, pa i dalje kod starih skauta stalno zadovoljavati njihove potrebe za pravilna shvatanja i razumevanja događaja i prilika u društvu, u svetu, u nauci. (...) Sva savremena pitanja i sve savremene težnje nacije i čovečanstva treba da probude interesovanje ove zajednice, ali to još ne znači, da ona kao takva mora učestvovati i praktično na tim poslovima. U društvenim i političkim pokretima i ovi članovi praktično mogu učestvovati prema svojim shvatanjima (...).“³⁴ Dakle, uočeno je da su napose stariji članovi i „brđani“ naklonjeni različitim političkim i socijalnim opcijama, a te im slobode i prava vodstvo jamči, iako se pritom apelira na zadržavanje skautske organizacije po strani od tih pitanja.

Na temelju „Zakona o ukidanju, izmeni i dopuni zakonskih propisa koji se odnose na Vrhovnu državnu upravu“ od 3. prosinca 1931. i „Zakona o udruženjima, zborovima i dogovorima“ registrirala su se pri nadležnome „Opštem odelenju Ministarstva fizičkog vaspitanja naroda Kraljevine Jugoslavije“ skautska pravila, a kopiju navedenih ono je prosljeđivalo i „Odeljenju za državnu zaštitu Ministarstva unutrašnjih poslova“, kao i tri primjerka „Kraljevskoj banskoj upravi“ nadležne banovine (za dostavljanje nadležnoj udruzi, mjesnim vlastima i za vlastitu uporabu). Takvim su tipskim dopisom od 3. srpnja 1934. popraćena odobrena pravila Skautskoga kluba Brđana u Karlovcu.³⁵ Sukladno s „Pravilnikom“, cilj toga udruženja osnovanoga 1933. bio je da „odgaja omladinu za dobre i korisne članove ljudske zajednice“ (čl. 6.). „Poslovni jezik je srpsko-hrvatsko-slovenački.“ (čl. 3.), a klub je „izvan političkih partija i plemenskih i verskih udruženja.“ (čl. 8.).³⁶ Tim je „Pravilnikom“ stavljen izvan snage prethodni, koji je „Upravno odjeljenje Kraljevske banske uprave Savske banovine“ odobrilo 2. rujna 1933. i u kojemu se moglo pročitati: „Isključenjem kažnjava se svako ko pokuša u društvo

³⁵ SR-AJ-71-42, Naredba šefa Stručnog oteka Ministarstva fizičkog vaspitanja naroda, br. 3488, Beograd, 3. srpnja 1934.

³⁶ SR-AJ-71-42, Pravilnik Skautskog kluba brđana u Karlovcu prihvaćen na Skupštini od 25. veljače 1934.

unositi politiku, a kojoj je cilj vjerska, plemenska ili klasna podvojenost“ (čl. 29.).³⁷ Zanimljiv je Zapisnik sa Skupštine održane 28. veljače 1934., kojom je prigodom usvojen novi „Pravilnik“, jer se u zapisniku među dvadeset i dva prisutna člana pojavljuje i „Holjevac Venčeslav – trgovački pomoćnik“ (javlja se njegov potpis i na „Pravilniku“ iz 1933. kao „Veco Holjevac“, odnosno na onome iz 1934. u inačici „V. Holjevac“).³⁸ U biografiji Večeslava Holjevca inače se ne navodi podatak da je bio član skautskoga pokreta, odnosno karlovačkoga društva brđana.³⁹

Dana 25. siječnja 1934. „Ministarstvo fizičkog vaspitanja naroda“ poslalo je drugim nadležnim instancijama (Ministarstvu unutarnjih poslova u Beogradu te upravi Dravske banovine u Ljubljani, koja prosljeđuje po primjerak istih dokumenata predmetnome Društvu i mjesnim vlastima) materijale o odobravanju „pravila skauta i planinki iz Celja“, kako stoji u pravilniku „Stega skavtov in planink v Celju“, donesenome na godišnjoj radnoj sjednici Savezne skupštine, održanoj 6. studenoga u Banjoj Luci, a inače – kako stoji u žigu – stijeg je djelovao od 1922.⁴⁰ Ista je instancija 18. veljače 1935. prihvatila pravila Skautskoga stijega u Domžalama.⁴¹ Zanimljiv je pozdrav uprave Skautske župe u Ljubljani „Vedno pripravljeni! ČUVAJMO JUGOSLAVIJO!“ jer je pored uobičajenoga skautskoga pozdrava („Budi pripravan“, odnosno u suvremenim izvorima: „Uvijek spremni“) dodan nastavak, i to velikim tiskanim slovima, koji upućuje na politički angažman tih aktivista, odnosno na njihovo raspoloženje u skladu s tada aktualnim režimskim repozicioniranjem, ali što predstavlja izravno kršenje skautskoga duha i pravila glede nepolitičnosti organizacije (čl. 10. „Pravilnika za stege“ glasi: „Društvo je popolnoma izvan političnih strank, plemenskih in verskih društva“).

Dakako, na gore navedeno nije bilo reakcije državnih organa. Međutim, „Ministarstvo fizičkog vaspitanja naroda“ promptno je reagiralo i tražilo objašnjenje Saveza skauta Kraljevine Jugoslavije „po pitanju odobrenja Hrvatskog skautskog saveza iz Zagreba s molbom za mišljenje i obrazloženje da li ima potrebe, da postoji samostalan Hrvatski skautski savez i da li je taj Savez potčinjen Jugoslavenskom

³⁷ SR-AJ-71-42, Pravilnik Kluba brđana Karlovac odobren od uprave Savske banovine pod br. 4035-33, u Zagrebu, 2. rujna 1933.

³⁸ Što se tiče adrese Kluba, u zapisniku sa Skupštine navodi se Ulica Dragojle Jarnević 6/1, dok se u „Pravilniku“ iz 1933. na kraju teksta navodi Senjska ulica 16, ali kao sjedište udruge niti u jednome „Pravilniku“ ne spominje se adresa Kluba. SR-AJ-71-42, Izvještaj o održanoj skupštini, u Karlovcu, 28. veljače 1934.

³⁹ ŠVAB 2002: 608-609; KRALJEVIĆ 2006: 13-19.

⁴⁰ SR-AJ-71-42, Naredba ministra br. 121, od 25. siječnja 1934, „Pravilnik za stege“, donesen u Banjaluci, 6. studenoga 1932.

⁴¹ SR-AJ-71-42, Naredba ministra br. 791, od 18. veljače 1935.; dopis Dravske skautske župe sa sjedištem u Ljubljani Sreskome načelništvu u Kamniku o formiranju Skautskoga stijega u Domžalama br. 80, od 22. listopada 1934., „Pravila za stege“ prihvaćena u Domžalama, 23. studenoga 1934.

⁴² SR-AJ-71-42, Dopis br. 2279, od 20. svibnja 1936.

skautskom savezu.⁴² Nisu pronađeni izvori koji bi dodatno osvijetlili taj slučaj. Između ostaloga, sačuvan je i arhivski materijal o zabrani osnivanja jednoga stijega – skautskoga stijega „Planinski orao“ iz Kraljeva.⁴³

Nadležne vlasti nisu bile samo rigorozne glede „političke ispravnosti“, nego su usporedno s odmicanjem vremena predmeti postajali sve sadržajniiji, odnosno ne samo da su sadržavali sve veći broj priloga nego su oni bili i bolje obrazloženi. Tako, primjerice, u privitku predmeta za odobrenje „Pravilnika za stega“, odnosno promjenu naziva stijega od „Stega skavtov Ljubljana III“ u „Zlatorogov steg skavtov Ljubljana III“ (osnovanoga 1937.), iz godine 1939. nalazimo i skicu grba, žiga i zastave udruge te muške ljetne i zimske, kao i ženske ljetne odore skautskih udruženja (Prilog 1).⁴⁴ Nadalje, iz nadležnoga je ministarstva prigodom postupka potvrđivanja pravilnika pojedinoga stijega – pa tako i za potvrdu prvoga pravilnika Skautskog stijega Ljubljana III, u postupku provedenom na prijelazu iz 1938. u 1939. godinu – zatražena i potvrda od nadležnoga Saveza o tome jesu li pravila u skladu s uputama, a nalazimo i odgovor Saveza skauta Kraljevine Jugoslavije „Ministarstvu fizičkog vaspitanja naroda“ u kojemu odgovara da je pravilnik stjegova propisan za sve stjegove u državi, da je potvrđen od toga istoga Ministarstva i da nije potrebno svaki put iznova slati pravilnik Savezu na potvrđivanje.⁴⁵ Ta praksa nije prekinuta pa je sličan stav zauzeo Savez skauta Kraljevine Jugoslavije i nepunu godinu dana kasnije prigodom potvrđivanja „Pravila Dravskoga stega skavtov in planink v Ptuju“.⁴⁶

Inače, čini se da je u Ljubljani u to vrijeme među mladeži znatno porastao interes za skautski pokret. Na skupštini gore spomenutoga stijega, održanoj u Ljubljani, u Društvenome domu u Kolodvorskoj ulici, 19. veljače 1939. nazočilo je čak 68 članova, a od njegova osnivanja 24. svibnja 1937. – dakle, za nešto

⁴³ Čini se da uzroci nisu bili samo formalne naravi (neizdavanje odobrenja gimnazije za dio članstva iz te populacije) nego i nepoćudnost dijela članstva, koje su činili mahom radnici iz željezničke radionice jer „nisu baš politički ispravni i nemogu da održavaju sastanke“, iako nije pobliže navedena njihova orijentacija. SR-AJ-71-42, Dopis komandira stanice „Žendarm. stanice Kraljevo“ br. 1476, od 6. kolovoza 1939., odluka ministra fizičkoga odgoja 7705/39, od 25. rujna 1939.

⁴⁴ SR-AJ-71-42, Spis br. 10566, od 20. studenoga 1939.

⁴⁵ Doslovno stoji: „U vezi Vašeg akta broj 11089. od 30. XI. 1938. čast nam je izvestiti Vas o sledećem: Pravilnik za stegove propisan je za sve stegove u zemlji. Pravilnik za stegove propisan je na osnovu člana 33, točka 6 Pravilnika Saveza skauta Kraljevine Jugoslavije, koja su potvrđena od strane Ministarstva fizičkog vaspitanja naroda o. br. 222, od 15. II. 1933. Prema tome nije potrebno u svakom pojedinom slučaju slati Pravila na potvrdu. Navedene primedbe su primljene.“ SR-AJ-71-42, dopis Sekretarijata Saveza skauta Kraljevine Jugoslavije, br. 74, od 15. prosinca 1938.

⁴⁶ Tu se navodi: „Ovom prilikom izveštavam Vas da su pravila za stegove odobrena za celu zemlju i prema tome nije potrebno podnositi ih na odobrenje u svakom pojedinačnom slučaju.“ SR-AJ-71-42, dopis Sekretarijata Saveza skauta Kraljevine Jugoslavije, br. 2109, od 5. prosinca 1939.

više od godinu i pol – održana su 4 sastanka stijega, 53 sastanka uprave i savjeta stijega, 124 sastanka četa, 374 sastanka vodova i, što je vjerojatno za članove bilo najatraktivnije: 2 tabora stijega te 11 četnih i 53 vodna izleta.⁴⁷

Iste je, 1939. godine, i u Slavonskome Brodu osnovan je Klub brđana. Naime, kako piše predstojnik gradske policije, „u kavani ‘Korzo’ na 11. januara 1939. god. u 19,30 časova, održan je sastanak u svrhu osnivanja ‘Saveza skauta klub Brđana’. Na ovom sastanku bila su prisutna 4 lica i to iz radničkih redova.“⁴⁸ Od istoga izvora nadalje doznajemo „da je u Slav. Brodu u zgradi državne osnovne ženske škole na 19. II. 1939. u 10 časova održan sastanak u svrhu osnivanja Saveza skauta ‘Građanski stijeg’. Na ovome sastanku bilo je prisutno 20 mladića obrtničkog staleža. Sastanak je sazvala Vrtarić Marica, privatnica, na osnovu punomoći izdane po Savskoj skautskoj župi u Zagrebu (...).“⁴⁹ Dakle, napose na osnovi gore navedenih citata uočljiva je malobrojnost članova potrebnih za osnivanje takvoga skautskoga kluba (primjerice, za Klub brđana samo se četvero članova inicijalno okupilo); razvidno je da sazivanje inicijativnoga odbora za osnivanje stijega ide odozgo (na temelju punomoći Savske skautske župe) te da đaci mogu, ali ne moraju činiti dio članstva pojedinoga skautskoga udruženja (primjerice, u Slavonskome Brodu čine ga mladići obrtničkoga staleža, a saziva ga žena, također privatnica).

O važnosti preporučivanja inicijatora skautskoga okupljanja od strane mjesne policijske ili žandarmerijske postaje možda najzornije govori procjena iz Tržiča. Naime, među inicijatorima za pokretanje tamošnjega stijega našao se i stranac, koji je izabran za tajnika „Samovega stega skavtov in planink v Tržiču“.⁵⁰ Zapovjednik Žandarmerijske stanice u Tržiču napisao je da osnivanju udruženja „ni zadržkov iz političnega ozira“ te da nije bilo primjedaba kad se radilo o procjeni Jožefa Goriškega, upravitelja gradske škole u Tržiču, ali glede privole za Karela Janouškega nalazimo da „je tkalski podmajstor v Predilnici v Tržiču, ni naš državljan nego je pristojen v Hluk, Čehoslovaško, biva pa v Bistrici, št. 65, je sicer moralan in v političnem oziru nesumnjiv. Ni član naših nacionalnih društev, pa se ga kot inozemca ne more priporočati.“⁵¹ Dakle, iako nije bio politički sumnjiv, već moralan, nije dobio preporuku zato što nije bio uključen u rad „nacionalnih“ društava, a značenje toga pojma saznajemo iz istoga izvora, gdje pri karakterizaciji drugoga

⁴⁷ SR-AJ-71-42, Zapisnik ustanovne stegove skupščine Stega skavtov Ljubljana III, od 19. veljače 1939.

⁴⁸ SR-AJ-71-42, dopis predstojnika gradske policije, br. 128-1939., od 12. siječnja 1939.

⁴⁹ SR-AJ-71-42, dopis predstojnika gradske policije, br. 2060-1939, od 25. veljače 1939.

⁵⁰ SR-AJ-71-42, dopis Samovog stijega skauta i planinki iz Tržiča Sreskome načelnštvu u Kranju, br. 24.34/35, od 21. siječnja 1935.

⁵¹ SR-AJ-71-42, dopis zapovjednika Žandarmerijske stanice u Tržiču Sreskome načelniku u Kranju, br. 278, od 1. veljače 1935.

člana stoji da „djeluje za narodno i državno jedinstvo“ pa je, prema tome, riječ o jugoslavenskim nacionalističkim udrugama. O tom nacionalnom angažmanu svjedoči i žig toga stijega, kojim se u prvo vrijeme koristilo. Naime, iznad toga žiga uobičajenoga oblika i sadržaja (u obliku štita, sa skautskim znakom u sredini i nazivom stijega uokolo, ali bez godine osnivanja u gornjem dijelu) sadrži na gornjem dijelu (iznad štita) krilaticu „Čuvajte Jugoslaviju“, koja je nešto šira od samoga štita, i time nedvojbeno svrstava udruhu i njezine članove na političke pozicije integralnoga jugoslavenstva, koje u to vrijeme propagira režim, iako politička angažiranost zacijelo nije bila posve u skladu s izvornim načelima skautizma.⁵² Isticanje u zaglavlju službenih dopisa Saveza skauta Kraljevine Jugoslavije da je ta udruha „pod najvišom zaštitom“ kralja Petra II. također naglašava njezinu čvrstu povezanost sa službenom politikom i ovisnost o dinastiji.⁵³ Isto tako, i skautske se župe u zaglavljima svojih službenih dopisa pozivaju na gore navedeno pokroviteljstvo.⁵⁴

„Nova skautska biblioteka“

Već je spomenuto da je tijekom druge polovine 30-ih godina unutar skautske organizacije u Zagrebu pokrenuta „Nova skautska biblioteka“ (NOSKABI sa sjedištem u Tkalčićevoj 4), koja je – sudeći prema numeraciji knjiga: podijeljenih na godišta i kola, uz numeraciju pojedinoga sveska – široko impostirana i pretpostavljalo se veliku produkciju, ali unutar nje objavljene su u dvjema godinama ukupno četiri knjige.⁵⁵ Niz započinje (godina 1., svezak 1., kolo 1.) knjigom *Skautizam* Gjure Stipetića, koji je – nakon obnašanja različitih funkcija u sektoru austrougarske vojne brodogradnje – prešao na mjesto voditelja Katedre za brodogradnju Tehničke visoke škole u Zagrebu te je ak. g. 1921./1922. i 1925./1926. bio rektorom potonje, a kada je priključena Sveučilištu u Zagrebu, 1926. postao je prvi dekan Tehničkoga fakulteta. Godine 1932. izabran je za prorektora, a od 1933. do 1935. vršio je funkciju rektora Sveučilišta u Zagrebu, nakon čega je opet izabran za prorektora. Dakle, kao ugledan član zajednice, nije čudno što se 1925. pridružio

⁵² SR-AJ-71-42, dopis rukovodstva Stijega Sreskome načelništvu u Kranju, br. 24.34/35, od 21. siječnja 1935.

⁵³ Doslovno stoji: „POD NAJVIŠOM ZAŠTITOM NJ. VEL. KRALJA PETRA II / SAVEZ SKAUTA / KRALJEVINE JUGOSLAVIJE / GLAVNA UPRAVA BEOGRAD, KRALJA MILUTINA UL. 37 / TEL. 30218“; SR-AJ-71-42, dopis uprave Saveza skauta, br. 1313, od 5. travnja 1937.

⁵⁴ Tekst zaglavlja glasi: „POD NAJVIŠJIM POKROVITELJSTVOM NJ. VEL. KRALJA ALEKSANDRA I. / SAVEZ SKAVTOV KRALJEVINE JUGOSLAVIJE / DRAVSKA ŽUPA SKAVTOV IN PLANINK / V LJUBLJANI“; SR-AJ-71-42, dopis uprave Dravske župe, br. 40, od 27. listopada 1933.

⁵⁵ „Knjige izlaze od 1 septembra do 1 maja svaka 2 mjeseca. Pretplata za jedno kolo (5 svezaka) 25,- dinara.“ Vidi STIPETIĆ 1936: 4.

skautskome radu i odmah zasjeo na mjesto potpredsjednika Roditeljskoga vijeća u Zagrebu, dok je 1926. izabran za starješinu Župe.⁵⁶ Može se očekivati da je – slično profesionalnim kompetencijama – osjećao i poziv skautskoga svjetonazora i načina života, ali evo kako sâm opisuje odnos prema tome pokretu: „Kad sam prvi put vidio skaute naljutio sam se. Dječaci koji navlače na sebe tako egzotičnu uniformu i u njoj idu u šumu i tamo urliču čudnovate, svima nerazumljive krikove, koji oponašaju Indijance i trapere sa divljeg zapada, nisu u mojim očima bili drugo no smješna horda. (...) Za vrijeme svjetskog rata sreo sam opet skaute: vršili su zdravstvenu službu na željezničkoj stanici. Moje mišljenje o njima nije se time poboljšalo. Mislio sam: igraju se djeca vojnika, a kako je u to doba bilo vojnika svima već preko glave, nije ni ovaj susret mogao da skaute osobito podigne u mojim očima.“⁵⁷ Izjava se čini otvorenom, iako donekle neočekivanom od osobe zaposlene u ratnoj mornarici do 1911., a nakon toga na mjestu upravitelja ratne brodogradnje brodogradilišta u Monfalconeu. Međutim, poticaj za revidiranje stava i uključivanje u velikome stilu u skautski pokret dobio je „kad je [njegov] sin jednoga dana sav oduševljen dotrčao kući: ‘Tata, ja hoću biti skaut!’ tek onda (...), kada sam dobro upoznao skautizam, postao sam njegov pristalica.“⁵⁸

Druga knjiga objavljena u navedenoj biblioteci naslovljena je *Igre*, a iz pera je dr. Petra Dujanovića, liječnika i skautskoga vođe Osiječkog stijega. Namijenjena je skautima i pedagoškoga je karaktera, kao i mnogobrojni autorovi članci objavljeni u onovremenim skautskim listovima.⁵⁹ Također je kao dvobroj (svezak 4.-5.) tiskana knjiga *Naše jato. Zapisci jednog skautskog vođe* Milorada D. Macure. Pisana je u obliku dnevnika, a u njezine su zapise dobro didaktički oblikovane i inkorporirane vrijednosti skautskoga pokreta.⁶⁰ Biblioteka prestaje s objavljivanjem naslova *Čovjek i njegovo djelo: knjiga o sasvim običnim stvarima* Branka P. Sučevića, autora pedagoških radova, pisca za djecu i odrasle te organizatora, promicatelja i publicista zadrugarstva, koji je nastavio svoju razgranatu spisateljsku aktivnost i nakon Drugoga svjetskog rata.⁶¹

⁵⁶ Neposredno nakon Drugoga svjetskog rata zatočen je i osuđen na smrt strijeljanjem, a kazna je izvršena 1946. godine; tako je Stipetić jedini rektor Sveučilišta u Zagrebu nad kojim je izvršena smrtna kazna i za kojega nije poznato ni mjesto pokopa. Vidi isto: 6. <http://rektorat.unizg.hr/rektori/dstipetic.htm> (posjet 16. 6. 2018).

⁵⁷ Isto: 7.

⁵⁸ Isto: 8.

⁵⁹ DUJANOVIĆ 1936: 6.

⁶⁰ Iz Skopskog stijega, gdje je i rođen, a u tome je gradu njegov otac (rodom iz Like) neko vrijeme obnašao dužnost pomoćnika gradonačelnika. U vrijeme objavljiva knjige diplomirao je arhitekturu u Beogradu, odnosno nakon Drugoga svjetskog rata jedan je od vodećih arhitekata u Srbiji. Vidi MACURA 1937: 6.

⁶¹ SUČEVIĆ 1937: 6.

Zaključak

Zaključno možemo ustvrditi da je skautski pokret u Kraljevini SHS, odnosno u Kraljevini Jugoslaviji obnovljen brzo nakon Prvoga svjetskoga rata. Za razliku od izviđačkoga pokreta, skautske su organizacije (napose udruge brđana) osnivali pripadnici „radničkoga“ ili „obrotničkoga staleža“; pored članova koji su pohađali obrazovni sustav, predstavljali su znatan dio članstva. Premda je to u suprotnosti s deklariranim ciljevima, može se pretpostaviti da se u tu organizaciju pokušavalo angažirati sposobne i podobne mlade ljude iz svih društvenih segmenata (ne ograničavajući se samo na đake), imajući upravo u vidu korisnost takvih pojedinaca u vojne svrhe, kao što se bez ikakvih ograda u to vrijeme činilo u ekvivalentnim organizacijama u Italiji (*Balilla*), Njemačkoj (*Hitler-jugend*) ili Sovjetskome Savezu (Crveni pioniri).⁶² Pokret se nije razvio do masovnih razmjera, nego je zadržao svojevrsnu elitističku notu, i to ne samo zato što je djelovao pod pokroviteljstvom vladara nego i zato što se poziv, odnosno inicijativa za osnivanje udruge mogla odviti samo odozgo, tj. uz ovlaštenje iz uprave župe, a ne odozdo, od spontanoga okupljanja interesenata do učlanjenja udruge u osnivanju u Savez.

Kako smo vidjeli, međuratni skautski savez pozivao se na tradiciju slične organizacije, koja je prije Prvoga svjetskoga rata djelovala na području Kraljevine Srbije, a zanemarivalo se pokret koji se razvio na području negdašnje Austro-Ugarske Monarhije i napose djelovanje Mate Mudrinića na području Trojedne Kraljevine. Unatoč tome, popularnost skautskoga pokreta bila je zastupljenija u sjeverozapadnim područjima Kraljevine Jugoslavije nego u onim jugoistočnima, a to bi se moglo objasniti činjenicom da su ti krajevi bili ekonomski razvijeniji, s obrazovnom strukturom na višem stupnju, pa i s razvijenijom tradicijom u tom načinu udruživanja i djelovanja. Pokret koordiniran preko beogradskoga saveza hrvatskom je narodu ostao stran i nepristupačan jer se nije nacionalizirao pa se 1924. u Zagrebu pristupilo organiziranju Hrvatskoga skautskoga saveza, ali taj savez nije ni zatražio priznanje od međunarodnog ureda skautizma, a zakonski je bio zabranjen pristup srednjoškolcima u svaku organizaciju ove vrste, izuzev Saveza skauta Kraljevine Jugoslavije.⁶³

Zanimljivo je da su kao planinke u pokretu bile aktivne i studentice – u Ljubljani njih 20-ak. Naime, i taj pokazatelj potkrepljuje i upotpunjuje gore izneseno obrazloženje veće zastupljenosti skautskih organizacija u sjeverozapadnim krajevima tadašnje države jer svjedoči o emancipaciji žena i s aspekta skautskoga organiziranja, dok je i u drugim krajevima bilo djevojaka, ali u manjem broju i bile su uključene u „mješovite“ stjegove. Nadalje, kako proizlazi iz konzultiranoga

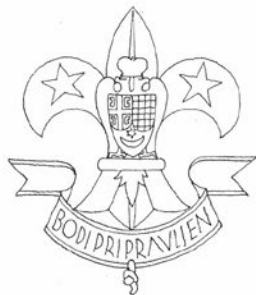
---

⁶² STIPETIĆ 1936: 8-9, 50-51.

⁶³ Isto: 50.

arhivskoga materijala, skautske su udruge bile ne samo pod nadzorom nadležnoga ministarstva za tjelovježbu nego i pod paskom drugih državnih, upravnih i redarstvenih organa. Načelno je članovima skautske organizacije bilo zabranjeno baviti se političkom, klasnom ili vjerskom agitacijom, naravno, izuzevši klicanja kralju i podupiranja unitarne politike režima. Prema tome, možemo zaključiti da je skautska organizacija između dvaju svjetskih ratova bila pod paskom državnih organa i prorežimski ispolitizirana. Dakako, prorežimska su bila vodstva (što nije isključivo obilježje te organizacije ili toga vremena), dok je članstvo – koje se uključivalo radi stjecanja skautskih vještina, načina druženja i aktivnoga provođenja vremena – moglo imati i zadržati vlastite političke poglede te ih ispoljiti u izglednijemu povijesnom trenutku. Tako smo zabilježili slučaj prešućivanja i zatamljivanja tradicije, ali i svojevrsnoga osobnog renegatstva, kao i aktivnost pojedinih članova koji su u poratnoj Jugoslaviji obnašali važne stručne, vojne i političke dužnosti. Dakle, imamo li u vidu neriješeno nacionalno pitanje, represivnost sustava i različita ograničenja čak i pri skautskim udruživanjima, ne treba začuditi činjenica da se dio članstva 1941. godine oduševio ili je čak zdušno prihvatio program stvaranja Nezavisne Države Hrvatske.

Društveni znak / savezni /

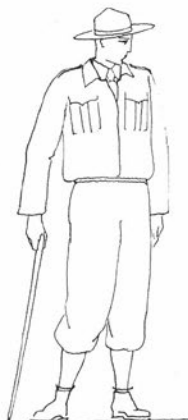
Društvena zastava

Društveni pečat

Мушки летњи крој

Мушки зимски крој

Женски летњи крој

Priloga 4 pravilom skautskih društva.

Prilog 1. Skica grba, žiga i zastave stijega te muške ljetne i zimske, kao i ženske ljetne skautske odore. SR-AJ-71-42

Bibliografija

Arhivski izvori

Srbija – Arhiv Jugoslavije, Beograd, fond 71: Ministarstvo fizičkoga vaspitanja Kraljevine Jugoslavije (1932. – 1941.)

Novine

Glasnik izvidnika i planinki: list Saveza izvidnika i planinki izdaje Glavni stan. Beograd, 1. februar 1925., god. VI, br. 42; Beograd, marta 1925., god. VI, br. 43.

Glasnik izvidnika i planinki: organ Saveza izvidnika i planinki. Beograd, septembar 1926., god. VIII, br. 54; Beograd, septembar 1928., god. X, br. 67; 15. novembra 1928., god. X, br. 68.

Hrvatski skaut: glasilo Hrvatskog skautskog saveza. Zagreb, svibanj 1928., god. I, br. 1; kolovoz – rujan 1928., god. I, br. 4-5.

Skautski glasnik: organ Saveza skauta Kr. Jugoslavije. Beograd, decembar 1932., god. XIII, br. 100.

Skautski glasnik: propagandno-stručno-literarni časopis za fizičku kulturu i omladinsko vaspitanje u skautskom duhu. Beograd 1934., god. XV, br. 109.

Elektronička dokumentacija

<http://rektorat.unizg.hr/rektori/dstipetic.htm> (posjet 16. 6. 2018).

Literatura

DUJMOVIĆ, Petar. 1936. *Igre.* Zagreb: Nova skautska biblioteka.

Enciklopedija, opća i nacionalna u 20 knjiga. 2005. – 2007. Gl. ur. Antun Vujić. Zagreb: Pro leksis, Večernji list.

JANJATOVIĆ, Bosiljka. 1973. Suđenje Gortanu i drugovima. Odjeci suđenja i presude u jugoslavenskoj javnosti. *Dometi. Kultura, književnost, društvena pitanja* 6/5-6: 15-25.

IVANIĆ, Stev. Z. 1933. Problemi jugoslavenskog skautizma. *Skautski glasnik: organ Saveza skauta Kr. Jugoslavije*, god. XIV, br. 105: 65-67.

KRALJEVIĆ, Iva. 2006. *Većeslav Holjevac – predsjednik Matice iseljenika Hrvatske 1964.-1968.* Magistarski rad, Sveučilište u Zagrebu.

MACURA, Milorad. 1937. *Naše jato: zapisci jednog skautskog vođe.* Zagreb: Nova skautska biblioteka.

MAŠTROVIĆ, Vjekoslav. 1976. Profesor Mate Mudrinić preteča skautizma uopće od 1881. do 1918. *Povijest sporta: građa i prilozi* VII/26: 2277-2294.

STIPETIĆ, Gjuro. 1936. *Skautizam.* Zagreb: Nova skautska biblioteka.

SUČEVIĆ, Branko P. 1937. *Čovjek i njegovo djelo: knjiga o sasvim običnim stvarima.* Zagreb: Nova skautska biblioteka.

ŠVAB, Miroslav. 2002. „Holjevac, Većeslav“. U *Hrvatski biografski leksikon*, sv. 5. Ur. Trpimir Macan, 608-609. Zagreb: Leksikografski zavod Miroslav Krleža.

UJAKOVIĆ, Branka. 2003. *Budi pripravan: učenje i zabava od skauta do izviđača*. Zagreb: Hrvatski školski muzej.

Sugli scout nel Regno dei Serbi, dei Croati e degli Sloveni e nel Regno di Jugoslavia tra le due guerre mondiali

Partendo dalla valutazione critica della letteratura storiografica attualmente esistente sull'argomento degli scout, nel presente saggio sono stati riportati i dati dagli articoli di giornale e di periodici specializzati risalenti al periodo di tempo preso in considerazione e sono state analizzate le fonti d'archivio rinvenute presso l'Archivio della Jugoslavia (Arhiv Jugoslavije) di Belgrado e che si riferiscono al medesimo argomento della diffusione del movimento degli scout sul territorio della Croazia, del Regno dei Serbi, dei Croati e degli Sloveni e nel Regno di Jugoslavia tra i due conflitti mondiali.

In sintesi possiamo affermare che il movimento degli scout nel Regno dei Serbi, dei Croati e degli Sloveni e in seguito nel Regno di Jugoslavia sia stato ripristinato poco dopo la Grande guerra. Nelle associazioni degli scout, e specialmente in quelle dei rover, erano inclusi anche dei membri esterni al sistema scolastico. Questo movimento non divenne di massa, ma aveva una nota elitistica. Anche se rinegava le tradizioni scoutistiche nel territorio dell'ex Impero dell'Austria-Ungheria e rivendicava quelle dei giovani esploratori del Regno Serbo d'anteguerra, tra le due guerre mondiali questo movimento era ben più diffuso nelle regioni ex asburgiche. In riguardo all'orientamento politico, era d'obbligo la manifestazione di posizioni jugoslave integraliste, ma inoltre queste organizzazioni erano sotto rigorosa osservazione da parte degli organi amministrativi competenti e del sistema di repressione.

On Scouts in the Kingdom of Serbs, Croats and Slovenes and the Kingdom of Yugoslavia between the two world wars

Starting from the critical evaluation of the existing historiographical works on scouts, this paper presents the data from news articles and specialized journals, which originate from the period considered, as well as the archival sources found in the Yugoslav Archives in Belgrade that refer to the same subject, i.e. the expansion of the scout movement in Croatia and the Kingdom of the Serbs, Croats and Slovenes, or the Kingdom of Yugoslavia between the First and the Second World War.

To summarize, we can state that the scout movement in the Kingdom of Serbs, Croats and Slovenes, or later in the Kingdom of Yugoslavia, was established immediately after the First World War. Scout associations, and especially the associations of rovers, also included members who were not a part of the school system. This movement did not become widespread, in fact a certain elitist note was attributed to it. Although it abandoned scouting traditions established across the territory of the former Austro-Hungarian Empire, and it appealed to the scouting tradition of the pre-war Kingdom of Serbia, during the interwar period this movement was much more developed in the parts of the Kingdom that were previously under the Habsburg rule. As far as political direction, it was imperative to express the Yugoslav integralist position, but these organizations were also under the strict authority of the administrative bodies in charge, as well as the repressive system.

Parole chiave: i scout, i rover, le esploratrici, la Croazia, la Lega dei giovani esploratori e esploratrici, la Lega degli scout del Regno di Jugoslavia.

Keywords: Scouts, Rovers, Girl Scouts, Croatia, Alliance of Scouts and Girl Guides, Scouts Federation of the Kingdom of Yugoslavia.

Ključne riječi: skauti, brđani, planinke, Hrvatska, Savez izvidnika i planinki, Savez skauta Kraljevina Jugoslavija.

Marino Manin
Hrvatski institut za povijest
Opatička 10, HR-10000 Zagreb
mmanin@isp.hr

Ana Popovčić
Hrvatska olimpijska akademija
Trg Krešimira Čosića 11, HR-10000 Zagreb
ana.popovic@gmail.com

FILOZOFSKI FAKULTET SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

ZAVOD ZA HRVATSKU POVIJEST
INSTITUTE OF CROATIAN HISTORY
INSTITUT FÜR KROATISCHE GESCHICHTE

RADOVI

50

BROJ 2

ZAVOD ZA HRVATSKU POVIJEST
FILOZOFSKOGA FAKULTETA SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

The logo for FF press, featuring the letters 'FF' in a stylized font with a horizontal line through them, followed by the word 'press' in a lowercase sans-serif font.

ZAGREB 2018.

RADOVI ZAVODA ZA HRVATSKU POVIJEST
FILOZOFSKOGA FAKULTETA SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

Knjiga 50, broj 2

Izdavač / Publisher

Zavod za hrvatsku povijest
Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu
FF-press

Za izdavača / For Publisher

Vesna Vlahović Štetić

Glavni urednik / Editor-in-Chief

Hrvoje Gračanin

Izvršni urednik / Executive Editor

Nikola Anušić

Uredništvo / Editorial Board

Bruna Kuntić-Makvić (stara povijest/ancient history), Zrinka Nikolić Jakus (srednji vijek/
medieval history), Hrvoje Petrić (rani novi vijek/early modern history), Željko Holjevac
(moderna povijest/modern history), Tvrtko Jakovina (suvremena povijest/contemporary history),
Silvija Pisk (mikrohistorija i zavičajna povijest/microhistory and local history),
Zrinka Blažević (teorija i metodologija povijesti/theory and methodology of history)

Međunarodno uredničko vijeće / International Editorial Council

Denis Alimov (Sankt Peterburg), Živko Andrijašević (Nikšić), Csaba Békés (Budapest), Rajko
Bratož (Ljubljana), Snježana Buzov (Columbus, Ohio), Svetlozar Eldarov (Sofija), Toni Filiposki
(Skopje), Aleksandar Fotić (Beograd), Vladan Gavrilović (Novi Sad), Alojz Ivanišević (Wien),
Egidio Ivetić (Padova), Husnija Kamberović (Sarajevo), Karl Kaser (Graz),
Irina Ognyanova (Sofija), Géza Pálffy (Budapest), Ioan-Aurel Pop (Cluj),
Nade Proeva (Skopje), Alexios Savvides (Kalamata), Vlada Stanković (Beograd),
Ludwig Steindorff (Kiel), Peter Štih (Ljubljana)

Izvršni urednik za tuzemnu i inozemnu razmjenu /

Executive Editor for Publications Exchange

Martin Previšić

Tajnik uredništva / Editorial Board Assistant

Dejan Zadro

Adresa uredništva/Editorial Board address

Zavod za hrvatsku povijest, Filozofski fakultet Zagreb,
Ivana Lučića 3, HR-10 000, Zagreb
Tel. ++385 (0)1 6120 150, 6120 158, faks ++385 (0)1 6156 879

Časopis izlazi jedanput godišnje / The Journal is published once a year

Časopis je u digitalnom obliku dostupan na / The Journal in digital form is accessible at
Portal znanstvenih časopisa Republike Hrvatske „Hrčak“
<http://hrcak.srce.hr/radovi-zhp>

Financijska potpora za tisak časopisa / The Journal is published with the support by
Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa Republike Hrvatske

Časopis je indeksiran u sljedećim bazama / The Journal is indexed in the following databases:
Directory of Open Access Journals, EBSCO, SCOPUS, ERIH PLUS, Emerging Sources Citation
Index - Web of Science

Naslovna stranica / Title page by
Iva Mandić

Grafičko oblikovanje i računalni slog / Graphic design and layout
Marko Maraković

Lektura / Language editors
Samanta Paronić (hrvatski / Croatian)
Dražen Nemet (engleski / English)

Tisak / Printed by
Tiskara Zelina, Sv. Ivan Zelina

Naklada / Issued
200 primjeraka / 200 copies

*Časopis je u digitalnom obliku dostupan na Portalu znanstvenih časopisa
Republike Hrvatske „Hrčak“ <http://hrcak.srce.hr/radovi-zhp>*

*The Journal is accessible in digital form at the Hrcak - Portal of scientific
journals of Croatia <http://hrcak.srce.hr/radovi-zhp>*